

27 EKİM 1957 MİLLETVEKİLLERİ SEÇİMİ

Asistan Dr. Orhan ALDIKAÇTI

1. — Milletvekilleri seçiminin öne alınması :

11 Eylül 1957 günkü inikasında Türkiye Büyük Millet Meclisi (T.B.M.M.) Esas Teşkilât Kanununun 25 nci maddesini tatbik ederek "T.B.M.M. seçiminin yenilenmesine" karar vermiştir¹.

Esas Teşkilât Kanunumuzun istinat ettiği meclis hükûmeti rejiminin mantığı meclisin sürekliliğini gerektirdiğinden bizde T.B.M.M. nin feshi söz konusu edilemez. Bunun içindir ki Meclis takdir ettiği zaman, kendini fesh yoluna başvurmada, doğrudan doğruya seçimlerin yenilenmesine karar verir. Meclis feshedilemeyince de seçimlerin neticelenmesine kadar tatil kararı verilerek gelecek inikat tarihi tesbit edilir.

İşte bu gayeye uygun olarak T.B.M.M., 11 Eylül 1957 günlü inikasında seçimlerin yenilenmesi kararını takiben "ruznamesinde görüşülecek r ühim bir madde kalmadığından toplantıya son verilmesine" ve "yeni Meclisin 1 Kasım 1957 Cuma günü saat 15.00 de içtimama karar vermiştir².

Böylece seçim kanununa göre 1958 Eylülünün 3 üncü pazarı yapılması gereken ³ milletvekilleri seçimi bir sene öne alınmış oluyor ve Başvekâlet kanuna uygun olarak seçimin yenileme kararını takip eden 45 günden sonraki ilk pazar⁴ yani 27 Ekim 1957 günü yapılacağını bildiriyordu⁵.

1) Resmî gazete, 17 Eylül 1957, karar no: 2084.

2) Resmî gazete, 17 Eylül 1957, karar no: 2085

3) Milletvekilleri seçimi kanunu, kanun no: 5545, kabul tarihi: 16.2.1950, md: 6, 1.

4) ibid, md: 6, 2.

5) Resmî gazete, 19 Eylül 1957.

2. — Milletvekilleri seçimi, Siyasî partiler ve İş birliği :

Umumî efkâr ve siyasî partiler bu kararları bekliyordu. Hakikaten 1957 sene başından itibaren seçimin öne alınacağından bahsedilmeye başlanmış ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) lideri Başkan İsmet İnönü Adana CHP kongresine gönderdiği mesajda seçime hazır olunması hususunda partisine talimat vermişti⁶. Köylünün Ziraat Bankasına olan borçlarının tecili, buğday fiatlarına yapılan zam⁷ ve iktisadî durumun 1958 yılında daha ağırlaşacağına belli olması bu husustaki kanaatleri kuvvetlendirirken Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) lideri Osman Bölükbaşı da seçimin Eylülde yapılacağını bildiriyordu⁸. Devlet reisi sayın Celâl Bayar'ın seçimin 1958 de yani normal zamanında yapılacağını söylemesine⁹ rağmen Başkan İsmet İnönü görüşünde ısrar ediyor ve "seçimlerin Ekimin 3 üncü pazar günü yapılması kuvvetle muhtemel görülüyor" diyordu¹⁰.

Seçimlerin öne alınması ihtimali karşısında muhalefet çevrelerinden doğan ve kısa zamanda basının büyük bir kısmı¹¹ tarafından desteklenen bir fikrin, seçimde muhalif partiler arasında iş birliği fikrinin, sür'atle geliştiği görülmüştür.

İlk olarak Hürriyet Partisi (HP), 4 Ağustosta muhalif partiler arasında bir konferansa hazır olduğunu bildirmiş¹², bunu CMP'nin millî bir hürriyet cephesi kurmak kaçınılmaz bir vatan borcu haline gelmiştir diyerek, muhalif partileri bir toplantıya çağırması takip etmiştir¹³. Başkan İnönü'nün de CHP adına diğer muhalif parti temsilcileriyle müzakerelere hazır olduğunu bildirmesi¹⁴ üzerine, 12 Ağustosta Heybeliada CMP, HP, CHP arasında bir yuvarlak masa toplantısı başlamıştır¹⁵. Kısa tebliğlerle umumî efkâra iş birliği üzerinde prensip anlaşmasına va-

6) Bk. Vatan gazetesi 28 Ocak 1957.

7) Bk. Vatan gazetesi 20 Mayıs 1957.

8) Bk. Vatan gazetesi 19 Mayıs 1957.

9) Bk. Vatan gazetesi 12 Haziran 1957.

10) Bk. Vatan gazetesi, 2 Temmuz 1957.

11) Bk. Bilhassa Haziran ve Temmuz ayının Cumhuriyet, Vatan, Dünya, Ulus, Yenigün, Akşam gazetelerine.

12) Bk. Cumhuriyet gazetesi, 5 Ağustos 1957.

13) Bk. Cumhuriyet gazetesi, 6 Ağustos 1957.

14) Bk. Cumhuriyet gazetesi, 8 Ağustos 1957.

15) Bk. Cumhuriyet gazetesi, Vatan gazetesi, Yenisabah gazetesi, 12 Ağustos 1957.

nıldığı¹⁶ ve bundan böyle müzakerelere iş birliğinin tatbik şekilleri hususunda devanı edileceği bildirilmiştir¹⁷.

Muhalif partiler bu şekilde iktidarda bulunan Demokrat Partiye (DP) karşı işbirliği yollarını ararken, DP organlarında, değişik programları olan partilerin tek bir partiye karşı cephe almalarnın siyasi ah-lâka uygun olmadığını iddia eden ve buna karşı tedbirler alınması gerektiğini ileri süren yazılar çıkmaya başlamıştır¹⁸. İktidar gazetelerinde görülen bu temayülün, icra organı tarafından da benimsendiği, Dahiliye Vekili Dr. Namık Gedik'in İzmit DP kongresinde iş birliğini önleyecek tedbirlerin alınacağını söylemesiyle anlaşılmıştır¹⁹.

İktidann alınacağını ilân ettiği tedbirler beklenirken 5 Eylülde muhalif partiler umumî eskâra rejim ve demokrat iktidarı hakkındaki kanaatlerini açıklamışlardır²⁰.

Bu müşterek tebliğde muhalif partiler "iktidarla muhalefet arasındaki münakaşa ve mücadele mevzuu olan başlıca mesele rejim dâvasıdır. Bu dâvanın halli uğrunda iş birliği yapmaya karar veren partilerimiz için menâketimizi, medenî dünyada kabul edilmiş insan haklarına bağlı istikrarlı bir hukuk devleti nizamına kavuşturmak ilk hedeftir" dedikten sonra iktidara geldikleri zaman "mahkeme istiklâli ve hâkım teminatı, söz ve basın hürriyeti, ilim hürriyeti ve Üniversite muhtariyeti, grev hakkı ve sendika hürriyeti ve meslekî teşekkül kurma hakkı, bütün idarî tasarruflar üzerinde kazai murakabe, vatandaşlar arasında siyasi kanaatlerine göre fark gözetmeyen tarafsız idare derhal gerçekleştirilecektir", "vazife ve nüfuz suiistimallerine karşı ispat hakkının kabulü de dahil olmak üzere müessir tedbirler alınacaktır" diyerek Demokrat iktidarda gördükleri eksiklikleri belirtip, "bu islâhat âmme hizmetinin her sahasında ve vatandaşı büyük izdiraba sevkeden iktisadi düzensizliğin giderilmesinde tabii olarak müsbet neticeler doğuracaktır" inancını izhar ediyorlardı.

16) Bilâhare, 14 Eylül 1957 de HP umumî kongresine sunulan raporda belirtildiği üzere bu anlaşmaya göre: Seçim neticesinde teşekkül edecek Meclis kurucu meclis olacak ve işbirliğine giren hiç bir partinin tek başına Mecliste ekseriyeti sağlamasına imkân bırakılmıyacaktır. Bk. İleriye atılış. Hürriyet Partisi 1 inci kongresi, HP yayınları: 3, Ankara, 1957 s: 19.

17) Bk. Cumhuriyet, Vatan, Yenisabah, Akşam gazeteleri 13, 14, 15, 16 Ağustos 1957.

18) Bk. Temmuz ve Ağustos aylarının Zafer ve Havadis gazeteleri.

19) Bk. Cumhuriyet gazetesi, 26 Ağustos 1957.

20) Bk. Vatan gazetesi, 5 Eylül 1957.

Bu tebliğden sonra DP iktidan, alınacağını bildirdiği tedbirleri 5545 sayılı, 16.2.1950 günlü Milletvekilleri seçim kanununun 35 ve 109. maddelerini tadil eden ve T.B.M.M. DP çoğunluğunun kabul ettiği²¹ 11 Eylül 1957 gün ve 7053 sayılı kanunla gerçekleştirmiştir²².

Bu tadilâta göre seçime iştirak eden siyasî partiler il veya ilçe teşkilâtı kurdukları her seçim çevresinde *müstakilen* seçime iştirak etmek, o çevrenin seçeceği milletvekili sayısı kadar aday göstermek mecburiyetindedirler; eksik listeler Yüksek Seçim Kurulu veya İl Seçim Kurulunun ihbarı üzerine 24 saat içinde ikmal edilmelidirler; bu tadilâta riayetsizliğin müeyyidesi bütün seçim çevrelerinde seçime iştirak hakkının kaybolmasıdır. Bundan başka seçim zamanından 6 ay, seçimin T.B.M.M. ince yenilenmesine karar verildiği hallerde, karar tarihinden iki ay evvel partilerinden istifa etmemiş olanlar başka bir siyasî parti tarafından aday gösterilemezler. Bu hususta yanlış bilgi verenler, bu kabil muamelelere muvazaa suretiyle de olsa teşebbüs edenler, bir seneden üç seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar. Nihayet elle veya her ne suretle olursa olsun çoğaltılmış karma listeler muteber değildir. Bunlardan başka tadilât seçim kütüklerinin yeniden gözden geçirilmesini âmir-dir.

Bu suretle DP iktidan, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarınca suç teşkil etmeyen, mahiyeti evvelden tesbit edilmiş bir gayenin gerçekleşmesi için iş birliği hususunda iradesini izhar etmiş olan muhalif partileri, dolayısıyla seçmenleri demokrasinin temeli olan fikir ve söz hürriyetinin tabii neticesinden yani kanaatlerini gerçekleştirme yolunda iş birliği yapmaktan men'etmiş oldu.

Bu tadilât DP'nin seçim tutumunu değiştirmiyordu. Esasen bütün muhalif partiler DP'yi iktidardan düşürmek için anlaşmışlardı. Fakat seçim kanununun aldığı yeni hüviyet karşısında iş birliğinin nasıl gerçekleşebileceği sorusu yeniden önem kazanmış ve müzakere konusu haline gelmişti.

Nihayet, 20 Eylül 1957 de üç muhalif parti, üç tebliğ neşrederek işbirliğinin gerçekleştirilememesi sebebiyle seçime yalnız başlarına gireceklerini umumî efkâra bildirdiler²³. Bu tebliğlerden anlaşıldığına gö-

21) Rey verenler: 392; kabul edenler: 361 (DP); reddedenler: 31 (CHP-CMP-HP); müstenkif: 0. Bk. T.B.M.M. Zabıt ceridesi, Devre X, cilt 20, İçtima: 3, sh: 740.

22) Bk. Resmî gazete, 13 Eylül 1957 sayı: 9705.

23) Bk. Vatan gazetesi, 21 Eylül 1957.

re, HP ve CMP seçim çevrelerinin taksimini²⁴ veya bu olmadığı takdirde seçimlere girilmemesini²⁵ teklif etmişler ve CHP ise “muhalefet partilerinin seçimlere müştereken girmeleri iktidar partisi tarafından imkânsız”²⁶ kılınmıştır; “seçimlere girmemekle vatandaş çaresiz bırakılacak, muhalefet partileri de vazifelerini yapmamış olacaktır”²⁷ diye cevaplandırılarak bu teklifleri reddetmiştir.

Bu durum karşısında dünün kader birliği yapanları yalnız iktidar da bulunan DP'ye karşı değil, fakat birbirlerine karşı da seçim mücadelesine girişmişler ve bu safhada CMP, teşkilâtına işbirliğinin söz konusu olduğunun dahi unutulması hususunda²⁸ talimat göndermiştir.

Böylece iktidarın istediği gibi her parti, tek başına, hâkimiyetin kayıtsız şartsız sahibi Millet'in²⁹ huzuruna çıkmıştır.

3. — Seçim faaliyetleri, Propaganda ve Partilerin programları:

Seçim mücadelesi çok canlı olmuş ve faaliyet bilhassa, ancak seçim propaganda devresi içinde propaganda yapma imkânına sahip olan muhalif partiler tarafından gösterilmiştir.

Gerçekten 27.6.1956 tarih ve 6761 No. lu Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri hakkındaki kanunun 2 nci maddesi “siyasî partilerce veya siyasî propaganda kastıyla hakiki veya hükmi şahıslar tarafından tertip

24) Eğer bu teklif kabul edilseydi, şüphesiz DP, Yüksek Seçim Kuruluna, muhalif partilerin seçime iştirak ettirilmemeleri hususunda müracaat edecekti. O zaman bu kurul, seçimden sonra İstanbul ili seçim neticelerine yapılan itirazı tetkik ederken içinde bulunduğu zor ve nazik duruma daha evvel düşmüş olacaktı. Gerçekten İstanbul ili seçim neticelerine yapılan itirazın 22.1.1958 gününde Yüksek Seçim Kurulunca reddinden çok evvel, hemen seçimlerden sonra 15.XI.1957 de, Reisicumhur sayın Celâl Bayar ve Başvekil sayın Adnan Menderes, Yüksek Seçim Kurulunun beşerî bir hataya bile düşebileceğine ihtimal vermiyerek seçimi münakaşasız kazandıkları çevreleri yani Bursa ve Aydın vilâyetlerini bırakıp İstanbul mebusluğunu tercih ettiklerini T.B.M.M. ne bildirmişlerdi (T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre XI, Cilt I, İçtima 1). Eğer Yüksek Seçim Kurulu İstanbul ili seçim neticelerine yapılan itirazı kabul etseydi, Reisicumhur sayın Celâl Bayar'la, Başvekil sayın Adnan Menderes'in mebusluk sıfatları ile birlikte Reisicumhurluk ve Başvekillik sıfatları da kaybolmuş olacaktı (Bk. Teşkiâtı Esasiye Kanunu md: 31 ve 44).

25) Bk. HP ve CMP tebliğleri, Vatan gazetesi, 21 Eylül 1957.

26) Bk. Vatan gazetesi, 21 Eylül 1957.

27) Bk. Vatan gazetesi, 20 Eylül 1957.

28) Bk. Yeni Sabah gazetesi, 23 Eylül 1957.

29) Teşkilâtı Esasiye Kanunu md. 3.

edilecek toplantılar ve gösteri yürüyüşleri ancak muhtelif seçimler dolayısıyla Milletvekilleri Seçimi Kanununa göre muayyen olan seçim propaganda devresi³⁰ zarfında ve mezkûr kanun hükümleri dairesinde yapılır” diyerek siyasi partileri seçim propaganda devresi dışında bu çeşit faaliyette bulunmaktan menetmektedir. Buna mukabil icra vekilleri heyeti âzaları her zaman toplantılar tertip ettiklerinden partilerine propaganda bakımından büyük bir fayda sağlamak imkânına sahiptirler.

Siyasî partiler arasındaki bu eşitsizlik radyo ile neşriyatta da görülmektedir. Seçim Kanununun 30 Haziran 1954 tadilâtı ile siyasî partilerin evvelece “oy verme gününden önceki onuncu gün sabahından üçüncü gün sabahına kadar” devam eden³¹ radyolarda propaganda yapma hakkı kaldırılmış fakat “Devlet ve hükûmet işlerinde vazife alanların, bu işler etrafında yapacakları konuşmalar”³² seçim propagandası sayılmadığından iktidarda bulunan parti bu suretle ve dolayısıyla imtiyazlı bir duruma geçirilmiştir.

İşte iktidar partisiyle muhalif partiler arasındaki bu müsavatsızlık seçim mücadelesinde muhalif partilerin daha faal olmalarının sebeplerinden birini teşkil etmiştir.

Seçim mücadelesinin başlıca faktörlerinden biri, nazariyatta belki en mühimi partilerin seçim beyannameleridir³³.

Yedi senedir iktidarda bulunan DP seçmenlere seçim beyannamesini bildirmemiştir. Gelecek için hiç bir vaadde bulunmamıştır. Buna belki de lüzum görmemiştir. Anlaşıldığına göre umumî efkâra hiç olmazsa bunun bir kısmına, yapılacaklar hakkında, yedi senelik icraatın kâfi bir fikir verebileceğine kani idi. Nitekim Reisi cumhur sayın Celâl Bayar bir demokrat aday olarak, Taksim meydanındaki mitingde: “Acaba bugün benden yeni bir vaat beklemekte misiniz? Benim size şu dakikada maddî olarak hiç bir vaadim yoktur. Yalnız biliyorsunuz ki, bizim şiarımız milletimizin hizmetinde bulunmak, milletimize ne icap ediyorsa onu yapmaktadır. Ben şahsen şimdiye kadar ne idiysem bugün de o’yum, yarın da o kalacağım. Bütün kuvvetimle aziz milletime hizmet etmek için

30) Milletvekilleri Seçimi Kanunu, K. No: 5545, K. tarihi: 16.2.1950, Resmî gazete, 21 Şubat 1950 sayı: 7438, md. 47.

31) İbid, md. 6, 1-2.

33) Seçim beyannameleri veya parti programları için bk: Orhan Aldikaçtı, Les partis politiques dans les démocraties modernes, Bienne 1955, s. 49, 76-82.

bütün vücudumu ona vakfedeceğim. Vaatlerimin hülâsası işte budur"³⁴ demiştir.

10 Ekim 1957 de CHP seçim beyannamesini umumî efkâra sunmuştur. Bu beyannamenin birinci kısmında CHP, iktidarı terkettiği gündenberi hürriyetlerin her gün bir parça daha kısıldığını bildiriyor ve iktidara gelince hürriyetlerin yeniden getirilmesi ve teminat altına alınması için lüzumlu olan tedbir ve müesseseleri gerçekleştireceğini ve nisbî temsil seçim sistemiyle 1958 Mayısında yeni seçimlere gidileceğini vaad ediyordu. Beyannamenin ikinci kısmında ise memleketin iktisadî kriz içinde olduğunu bildiriyor ve bunun islâh yollarını gösteriyordu³⁵.

CMP de DP gibi bir seçim beyannamesi neşretmeden propagandasını kaybolan fakat hiçbir zaman tam olarak Türkiyeye gelmemiş hürriyetler üzerine topluyor, iktisadî durumu şiddetle tenkid ediyordu³⁶.

18 Ekim 1957 de HP başkanı bir basın konferansında partisinin seçim beyannamesini açıklıyor ve iktidara gelirlerse CHP gibi 1958 Mayısında değil fakat derhal nisbî temsil sistemini kabul edip seçimi yenileyeceğini vaad ediyor ve iktisadî krizi önlemek için alacağı tedbirleri bildiriyordu³⁷.

Görüldüğü gibi iktidar yaptıklarına güveniyor, muhalefet ise rejim dâvasını ve iktisadî krizi propagandasına konu yapıyordu.

Memleketin her tarafında tertip edilen toplantıları halk büyük bir alâkayla takip etmiştir. Bunlar içinde seçim propagandasının son günlerinde yapılan İstanbul, Ankara ve İzmir mitingleri birer kuvvet gösterisi halini almışlardır³⁸. Bu son günlerde halkın bilhassa DP ile CHP toplantılarını takip ettiği görülmüş ve gösterilen alâkadan iştirak nisbetinin yüksek olacağı tahmin edilmiştir.

4. — Seçim neticeleri : ³⁹

A. — Neticeler ve seçim sistemleri: 1 No. lu tabloda görüleceği

34) Bk. Havadis gazetesi, 21 Ekim 1957.

35) Ek. Vatan gazetesi, 11 Ekim 1957.

36) Bk. Ekim ayının Yeni Sabah, Vatan, Cumhuriyet, Milliyet gazetelerine.

37) Bk. Vatan gazetesi, 19 Ekim 1957.

38) 21, 22, 23 Ekim 1957 tarihli Zafer, Havadis, Ulus, Vatan, Cumhuriyet, Akşam gazeteleri.

39) 1950 seçim neticeleri için bk: Dinçer S., Seçim Kanunları, Ankara

TABLO : I

	1950		1954		1957	
	Kazandığı il	Mebus	Kazandığı il	Mebus	Kazandığı il	Mebus
Seçmen	8.905.743	—	10.262.063	—	12.120.767	—
Oy veren	7.953.055 % 89.36	—	9.095.617 % 88.63	—	9.337.301 % 77.3	—
DP	4.243.092 % 53.34	53	5.313.659 % 58.42	60	4.407.993 % 48.09	424
CHP	3.159.828 % 39.79	10	3.193.471 % 35.11	3	3.767.949 % 41.21	178
CMP	237.828 % 3	1	480.249 % 5.28	1	616.420 % 6.72	4
HP	—	—	—	—	362.749 % 3.94	4
KP	—	—	50.935 % 0.01	—	—	—
Muhtelif	312.342 % 3,92	—	57.303 % 0.63	2	3.591 % 0.04	—

1) Köylü aPrtlol

İLLERDE SEÇİM NETİCELERİ

üzere işbirliği hususunda iradesini izhar etmiş bulunan ve iktidarı tenkid hususunda hemen aynı fikirleri ileri sürmüş olan muhalif partiler, DP'den 349.576 oy fazla almışlardır. Muhalif partiler arasında işbirliğine mâni olan 11 Eylül 1957 tadilatı olmasaydı muhalif partiler, hâkimiyetin kayıtsız şartsız sahibi milletin oylarının mutlak ekseriyetile beraber T.B.M.M. nin de ekseriyetini kazanmış olacaklardı. Nitekim 2 No lu tabloda görüldüğü gibi muhalefetin 371 mebusuna karşılık DP 239 mebus çıkartabilecekti. Halbuki bu seçimin neticesinde 1 No. lu tabloda görüldüğü gibi DP 424 mebusluk kazanmıştır. Bu, listeli-basit ekseriyet- partilerin işbirliği yapmalarına mâni olan seçim sistemimizin tatbikatta verdiği neticedir. Demek oluyor ki bu günkü seçim sistemimiz milletin oy sandıklarından çıkan iradesini bir hesap neticesi değiştirmekte, ona başka bir hüviyet verebilmektedir. Halbuki bir seçim sistemi millî iradeyi mümkün olduğu kadar gerçeğe yakın olarak teşrî meclise aksettirebilmelidir.

Eğer seçimler nisbî temsil sistemine göre yapılışaydı, ne gibi neticeler elde edilecekti? 3 No. lu tablo bize nisbî temsili en fazla kullanılan iki şekline göre her seçim çevresinde partilerin elde edebilecekleri mebus sayısının umumî neticesini vermektedir.

TABLO : II

Oy		Kazandığı il	Mebus
DF	4.407.993	25	239
Muhalefet	4.753.569	42	371

TABLO : III

Nisbi Temsil		
	En yüksek bakiye	En kuvvetli vasati
DP	291	309
CHP	254	262
CMP	43	30
HP	22	9
Yekûn	610	610

TABLO : IV

	Çankırı Mebus : 6	Elâzığ Mebus : 6	Hatay Mebus : 9	Niğde Mebus : 7
DP	28.169	34.394	60.457	40.359
HP	1.984	8.313	7.446	483
Yekûn	30.153	42.707	67.903	40.842
CHP	29.453	36.638	62.477	40.817
CMP	19.722	3.030	2.658	17.607

B. — Partiler :

DP oyların basit çoğunluğunu elde etmesine rağmen, T.B.M.M. de, belirtildiği gibi, seçim sistemimizin mekanizması dolayısıyla mutlak ekseriyeti kazanmıştır. Teşkilâtı Esasiye Kanununu, Cumhuriyet esası müstesna olmak üzere, istediği gibi değiştirebilecek kadar mebusa yani 2/3 çoğunluğa sahiptir⁴⁰. Bununla beraber memleket içinde durumu T.B.M.M. deki gibi kuvvetli değildir. DP yurdun her yerinde Aydın, Bingöl, Muş, Sinop müstesna olmak üzere oy kaybetmiştir. Gerçekten 1957 seçiminde 1954 den 905.666 oy eksik almıştır; ve aldığı oy yüzdesi de 58.42 % dan 48.09 % düşmüştür ki bu 10 % dan biraz fazla eder.

DP nin kaybı bilhassa Ankaranın doğusunda kalan vilâyetlerde olmuş, doğu illerinin hemen yarısında seçimi kaybetmiş, Karadeniz sahil şehirlerinde ise güçlkle kazanmıştır. Batıda kazanmasına rağmen birçok vilâyetlerde hissedilir derecede oy kaybına uğramıştır. İstanbulda 1954 ün ezici zaferi yerini güçlkle kazanılan bir seçime bırakmış ve rakibi CHP'nin 130.000 oy fazla almasına mâni olamamıştır. Bursa, Aydın, Manisa, Balıkesir, İzmir, Çanakkale, Edirne, Antalya DP'nin sağlam seçim bölgeleri kalmışlar ve parti genel olarak iktidara geldiği 1950 seçimleri dâhil, en fena neticeyi almıştır.

CHP ekseriyeti elde edememesine rağmen durumunu bilhassa 1954' e nisbetle çok düzeltmiş, aldığı oy ve yüzdesi artmıştır. T.B.M.M. de temsilcileri altı defa çoğalmışlardır. İstanbulda 1950 ve 1954 deki ağır kayıplarını telâfi etmiş, çok kuvvetli bir hamle yapmasına rağmen DP'ye yetişememiştir.

CMP her yerde oy kazanmışsa da bu, seçim neticeleri üzerine rol oynamamış ve CMP yine Kırşehir muhafazayla iktifa etmek zorunda kalmıştır.

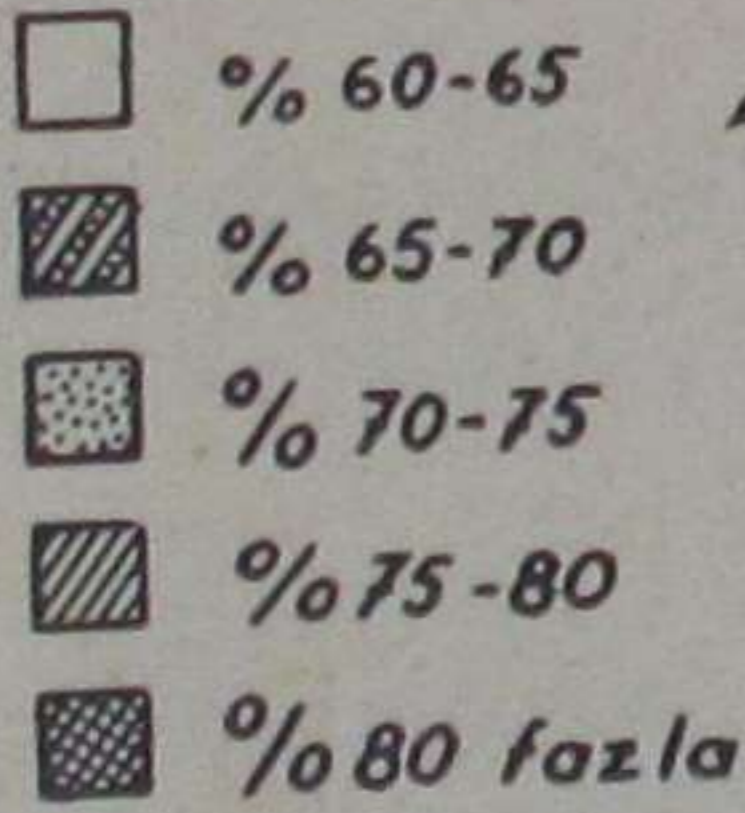
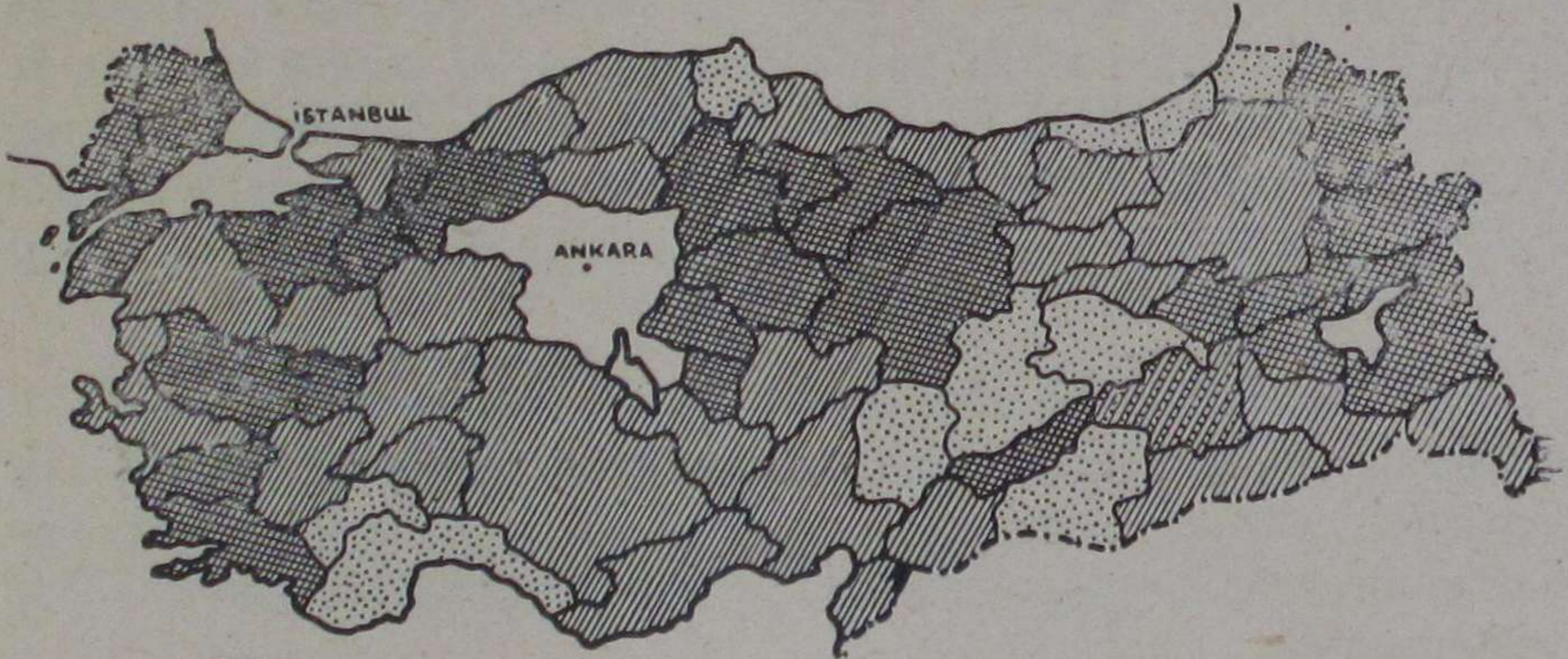
HP'ye gelince; DP'nin sabık vekil ve ileri gelenlerinden kurulan bu parti reylerin ancak 4 % nü alabilmiştir. Yeni kurulan, kısa zamanda teşkilâtını tamamlayamayan bu parti, Burdurda güçlkle de olsa kazanmış ve 4 No. lu tabloda görüldüğü gibi DP'nin Çankırı, Elâzığ, Hatay'da 21 mebusluk ve Niğde'de 3 veya 4 mebusluk kaybetmesine sebep olmuştur.

1954; 1954 seçim neticeleri için bk: Zafer Gazetesi, 23 Mayıs 1954; 1957 seçim neticeleri için bk: Ulus gazetesi 8 Şubat 1957.

40) Bk. Teşkilâtı Esasiye Kanunu, md. 102, 3-4

C. — İştirak :

1 No. lu tablo ve seçimlere iştirak nisbetlerini gösteren harita tetkik edilirse görülür ki seçime iştirak nisbeti geçen seçimlere göre ehemmiyetli bir nisbette düşüktür ve memleketimizin muhtelif illeri arasında ki farklar dikkati çekecek kadar büyüktür. Hakikaten 1950 ve 1954'de seçime iştirak nisbeti 89.3 % ve 88.63 % iken bu sefer 77,3 %'e düşmüştür. Ne olmuştur? Acaba Türk seçmeni iki seçim devresinden sonra âmme müesseselerine karşı alâka duymamaya mı başlamıştır. Mevcut partiler seçmenin ihtiyacına cevap vermemekte midirler? Rakamlara bakınca bu sualler akla gelebilir. Gerçi bu sualleri kesin olarak cevaplandırabilmek için mütehassıs elemanlarla seçim sosyolojisine baş vurmak gerekirse de, bu düşüklüğün daha ziyade İstanbul, Ankara gibi büyük merkezlerde olduğu haritaya bakınca göze derhal çarpar. 5 No. lu tab-

İLLERDE SEÇİMLERE İŞTİRAK NİSBETİ

TABLO : V

	1950	1954	1957
Ankara	% 89.97	% 89	% 64.88
İstanbul	% 80.96	% 79.82	% 62.75
Eyüp	—	% 81	% 62.9

İstanbul ve Ankara'da memleketimizin bu en münevver iki vilâyetinde seçime iştirak çok az olmuştur. İstanbul vilâyetinin Eyüp ilçesindeki durum bu hususta bir fikir verebilir. İstanbul ve Eyüp'ün iştirak nisbetleri birbirine yakındır ve hemen aynı şekilde gelişmişlerdir. CHP, İstanbul ilinin seçim neticelerine yaptığı itirazda yalnız Eyüp ilçesinde mahalle kütüklerine kayıtlı seçmen kartına sahip 3485 seçmenin isimlerinin sandık listelerinde bulunmaması sebebiyle oylarını kullanamadıklarını iddia etmiştir⁴¹. Umumî şikâyet konusu teşkil eden sandık listelerinin seçim kütüklerine uygun olmaması keyfiyeti şunu göstermektedir ki, bazı mes'ullerin ihmali veya kasdı yüzünden çok sayıda seçmen oyunu kullanamamıştır.

Seçimlerdeki gelişmeyi 1950 ve 1954 seçimlerine göre hesap edersek İstanbul ilinden seçimlere 200.000 seçmenin iştirak etmediği meydana çıkar. Bu şekilde oy vermeyenler bu miktarın kaçta kaçını teşkil ediyorlardı?

5. — *Netice :*

Seçim neticelerinin bizde Prof. Duverger'nin tek turlü çoğunluk sistemi iki büyük parti meydana getirmeye mütemayildir kaidesine uygun olduğu söylenebilir. Gerçekten Prof. Duverger'in izah ettiği gibi kendi partisinin seçimi kazanamayacağını anlayan seçmen kendine en yakın bulunduğu kuvvetli parti lehine oyunu kullanmaktadır⁴². Türk seçmenleri, bilhassa HP seçmenlerinin bu kaideye uygun hareket ettikleri anlaşılmaktadır⁴³.

Bu suretle nihayete eren seçim, seçim kanunumuzun yeniden gözden geçirilmesi, kütüklerin tanziminin teminat altına alınması ve seçim sistemi değiştirilmeyecekse 11 Eylül 1957 tadilatının kaldırılması ve propaganda hususunda eşitliğin tekrar tesisi gerektiğini gösterir.

41) Bk. R. Ülker, İ. Akkök, T. Erdem, 1957 İstanbul seçiminden vesikalar, Vazife dergisi yayını, İstanbul 1958, s. 49.

42) Duverger, L'influence des systèmes électoraux sur la vie politique Paris 1950, s: 13-17.

43) Bk. Orhan Köprülü - Coşkun Kırca'nın HP ve muhalif partilerin tutumları hakkındaki makaleleri, 5, 5, 14, 22, 28 Haziran, 5, 7, 19 Temmuz tarihli Vatan gazeteleri.